

Colli Cynefin

Colli Cynefin

Dros amser, mae rhywogaethau'n addasu i'r amgylchedd maent yn byw ynddo. Cynefin yw'r enw ar gartref naturiol rhywogaeth. Mae cynefin yn cael ei golli pan nad yw'r amodau amgylcheddol bellach yn gallu cefnogi'r rhywogaeth sydd wedi addasu iddo. Gall hyn ddigwydd o ganlyniad i nifer o ffactorau gan gynnwys llygredd, newid hinsawdd, datgoedwigo, datblygiad a dwysâd amaethyddol.

Mae newidiadau i amodau neu golled cynefin llwyr yn golygu bod rhywogaethau'n colli eu lle ac yna bydd yn rhaid iddynt gystadlu gyda rhywogaeth na fyddant fel arfer yn cystadlu â hi am fwyd a lloches. Efallai y byddai'n rhaid iddynt ymdopi ag ysglyfaethwyr na fyddant fel arfer yn dod ar eu traws. Mae'r pwysau ychwanegol hwn yn golygu bod poblogaethau'n debygol o ddirywio.

Gall colli cynefin mewn un ardal roi pwysau ychwanegol ar gynefinoedd mewn ardaloedd eraill. Dim ond nifer penodol o unigolion y gall bob cynefin ei gefnogi. Os yw poblogaethau'n symud o un ardal i'r llall, efallai na fyddant yn ffynnu gan y byddai'r boblogaeth bresennol yn defnyddio'r holl adnoddau.

Mae amgylchedd iach yn cynnwys mosaig o gynefinoedd, lle gall anifeiliaid symud rhyngddynt yn rhydd. Mae hyn yn atal poblogaethau rhag mynd yn ynysig a mewnofid. Wrth i gynefinoedd fynd yn fwy tameidiog, mae'r coridorau 'gwyrdd' hyn yn dod yn fwy pwysig. Maent yn galluogi rhywogaethau i symud rhwng ardaloedd o gynefinoedd priodol, ac yn eu galluogi i gyflawni eu hanghenion goroesi.

Adfywio yw'r broses o adfer a gwella amgylchedd, gan ei helpu i ddychwelyd i gyflwr iachach, mwy naturiol. Er enghraifft, trwy gefnogi dychweliad rhywogaethau brodorol a chreu cynefinoedd amrywiol. Efallai na fydd tirweddau wedi'u hadfywio yn gwbl wyllt, ond gallant ddarparu mannau lle gall natur a phobl gydfodoli, gan helpu ecosystemau i wella.

Ffeithiau diddorol!

- Mae oddeutu hanner coedwigoedd gwreiddiol y byd wedi diflannu. Maent yn parhau i ddiflannu ar raddfa sydd 10 gwaith yn uwch nag unrhyw lefel bosibl o aildyfiant.
- Colli cynefin yw'r bygythiad mwyaf i rywogaethau ledled y byd.
- Yn y Deyrnas Unedig, mae adar tir amaeth wedi gostwng 56% rhwng 1970 a 2015.
- Dim ond 12% o goetiroedd yng Nghymru sy'n hynafol ac yn lled-naturiol, ac mae llawer ohonynt yn ddiraddiedig ac yn dameidiog.
- Mae Cymru wedi colli 30% o'i thwyni tywod ers 1900.

Geiriau allweddol ymchwil pellach

Adroddiad Sefyllfa Byd Natur, fortects difodiant (extinction vortex), coridor bywyd gwyllt, croesfan i lyffantod, pontydd gwyrdd, mapio cynefinoedd.

Gêm Lle Diogel

Yr offer sydd ei angen

- Cylchau hwla neu fatiau llawr
- Chwiban

Cyn y gêm

1. Lledaenwch y cylchau hwla neu fatiau o gwmpas ardal y gêm i gynrychioli cynefinoedd yr anifeiliaid.

I chwarae'r gêm

1. Eglurwch fod anifeiliaid yn defnyddio'u cynefinoedd fel lloches i'w cadw'n ddiogel rhag ysglyfaethwyr.
2. Gofynnwch i'r dysgwyr redeg o gwmpas ardal y gêm gan actio fel petaent yn bwydo.
3. Pan fo'r chwiban yn canu, mae hyn yn golygu perygl. Mae'n rhaid i'r holl ddysgwyr gyrraedd y cynefin diogel cyn i'r chwiban orffen.
4. Mae unrhyw un sydd heb gyrraedd yr ardaloedd diogel allan o'r gêm, ac mae'n rhaid iddynt eistedd ar yr ochr.
5. Ym mhob rownd, mae matiau / cylchau hwla yn cael eu tynnu, gan wneud y mannau diogel yn llai ac ymhellach oddi wrth ei gilydd.
6. Gellir trafod effeithiau colli cynefin, a gall y dysgwyr drafod faint anoddach ydoedd i gyrraedd man diogel wrth i'r cynefinoedd ddiflannu.

Paru'r Cynefinoedd

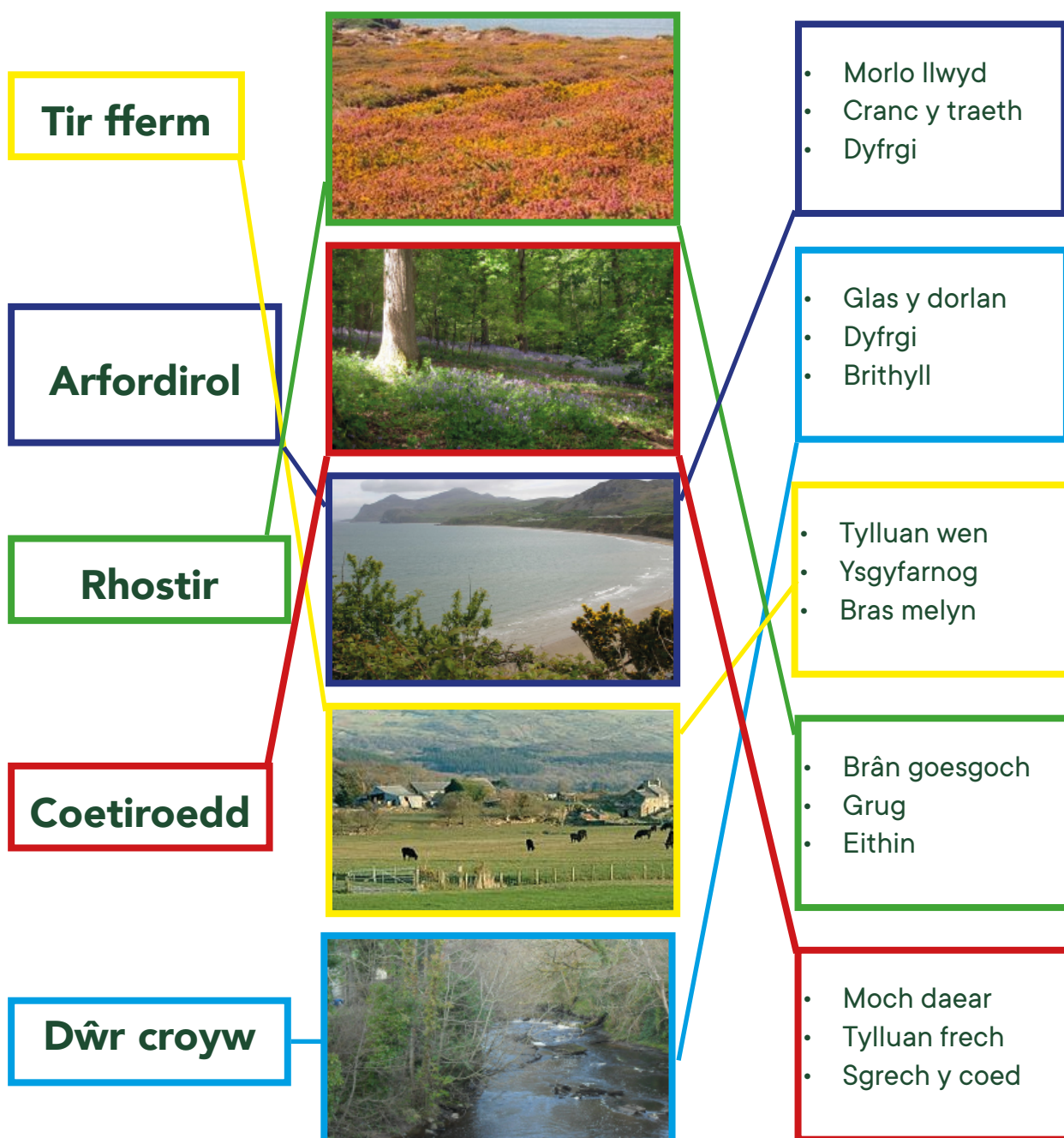
Yr offer sydd ei angen

- Copi o'r daflen waith 'Paru'r Cynefinoedd', un ar gyfer bob dysgwyr

I wneud y gweithgaredd

- Cefnogwch y dysgwyr i gwblhau'r daflen waith.

Atebion - Paru'r Cynefinoedd

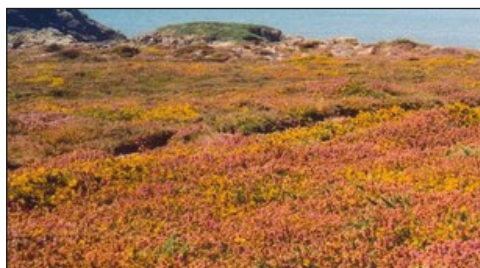

Paru'r Cynefinoedd

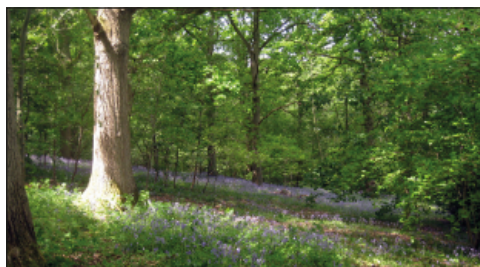
Rheolau'r gêm: Parwch enw'r cynefin gyda'r llun a rhai o'r rhywogaethau sy'n byw yno drwy lunio llinell rhyngddynt.

Tir fferm

- Morlo llwyd
- Cranc y traeth
- Dyfrgi

Arfordirol

- Glas y dorlan
- Dyfrgi
- Brithyll

Rhostir

- Tylluan wen
- Ysgyfarnog
- Bras melyn

Coetiroedd

- Brân goesgoch
- Grug
- Eithin

Dŵr croyw

- Moch daear
- Tylluan frech
- Sgrech y coed

Mae cyfanswm maint pob gardd yn y DU yn fwy nag ein Gwarchodfeydd Natur Cenedlaethol i gyd.

Coridorau

Yr offer sydd ei angen

- Argraffwch y ddwy daflen waith 'Coridorau' ar gyfer pob dysgwr
- Pensiliau neu feiros lliw
- Papur bras

I gwblhau'r gweithgaredd

1. Eglurwch fod anifeiliaid yn defnyddio'u cynefinoedd i wahanol bethau a bod y gallu i symud rhwng gwahanol ardaloedd yn bwysig iawn.
2. Cefnogwch pob dysgwr i ddechrau gweithio ar y daflen waith, gan geisio dod o hyd i ffordd o gynnwys gwahanol ddefnydd o dir wrth ddal i ganiatáu crwydro rhwng ardaloedd cynefin.
3. Anogwch y dysgwyr i ddyfeisio a tynnu lluniau o ffyrdd i'r anifeiliaid groesi unrhyw beth sy'n rhwystro eu llwybr.

Coridorau

Mae coridorau bywyd gwyllt yn ffordd o gadw cynefinoedd yn gysylltiedig, hyd yn oed pan fo datblygiadau newydd yn torri cysylltiad ardaloedd a oedd yn arfer bod yn gysylltiedig. Mae coridorau bywyd gwyllt yn galluogi anifeiliaid i symud yn ddiogel ar draws ardaloedd eang. Gallant fod ar nifer o ffurfiau yn cynnwys: gwrychoedd, ochrau ffyrdd, ymylau caeau a gerddi trefol.

Rheolau'r gêm

- Mae'r grid eisoes yn cynnwys ffyrdd ac afonydd, ac mae'n rhaid i chi ychwanegu 30 sgwâr cynefin gwyrdd a 30 sgwâr tref coch i'r grid.
- Mae angen i chi wneud yn siŵr bod llwybr gwyrdd o'r dechrau i'r diwedd fel y gall anifeiliaid ei ddilyn yn ddiogel.
- Gallwch symud rhwng y sgwariau sydd wrth ymyl ei gilydd, ond nid yn groeslinol.
- Pryd bynnag mae'n rhaid i'ch llwybr groesi ffordd neu afon, mae'n rhaid i chi ddyfeisio ffordd ddiogel i'r anifeiliaid groesi.

Lluniwch a disgrifiwch eich dyfais isod:

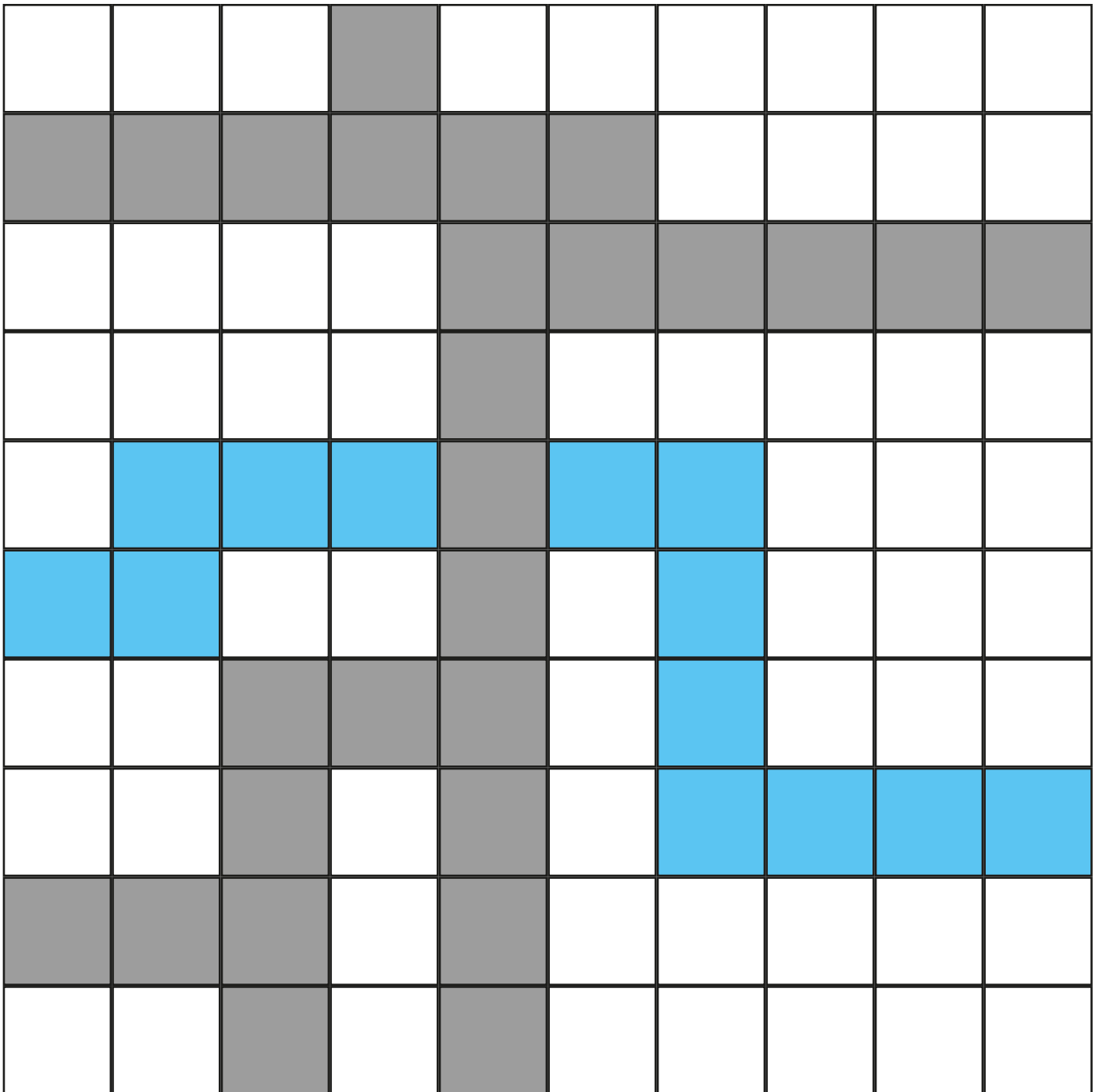

Mae colli coedwigoedd yn achosi mwy o allyriadau CO² na holl drafnidiaeth y byd.

Gêm Fwrdd Coridor

Diwedd

Dechrau

30 sgwâr cynefin

30 sgwâr tref

Mae rhostir yn gynefin mwy prin
na fforestydd glaw.

Ticiwch bob sgwâr wrth i chi ei ychwanegu i'r grid

Adfywio Ein Byd

Yr offer sydd ei angen

- Argraffwch y daflen 'Creaduriaid Coll ac wedi'u Canfod' (L_HL_1), un i bob grŵp
- Amrywiaeth o eitemau y gellir eu hailgylchu ac na ellir eu hailgylchu (cardbord, poteli plastig, papur, sgrapiau bwyd, papur lapio bwyd, teganau plastig ac ati)
- Blychau neu hambyrddau ailgylchu (wedi'u labelu: papur, plastig, metel, gwydr, cardbord)
- Siswrn
- Glud, tâp neu rywbeth gludiog arall
- Dalen fawr o gardbord neu bapur, un i bob grŵp
- Paent, creonau, pensiliau lliw neu farcwyr
- Dyfais y gellir ei ddefnyddio i gysylltu â'r rhyngwyd a mynediad i'r rhyngwyd

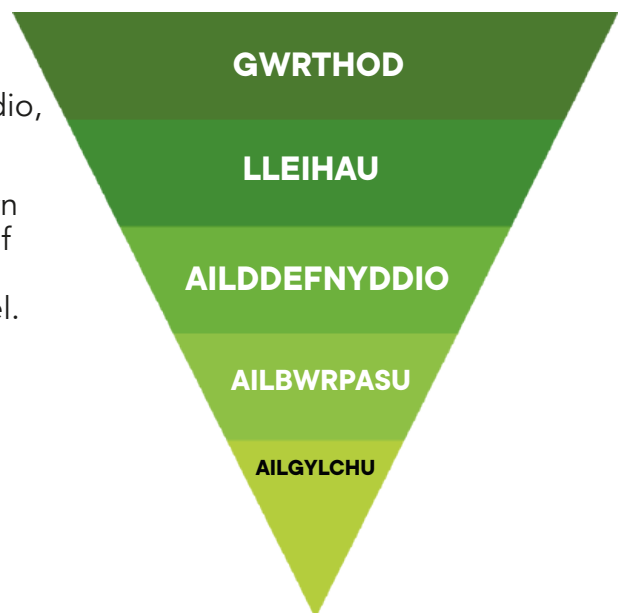
I gwblhau'r gweithgaredd

1. Cyn i'r dysgwyr gyrraedd, gwasgarwch eitemau y gellir eu hailgylchu ac na ellir eu hailgylchu o amgylch yr ystafell ddosbarth. Gofynnwch i'r dysgwyr eich helpu i ddiolli'r eitemau i'r blychau/hambyrddau cywir (papur, plastig, metel, gwydr, cardbord), gan egluro eu dewisiadau. Anogwch drafodaeth am pam y gellir ailgylchu rhai eitemau ac na ellir ailgylchu eraill. Eglurwch fod pob cynnyrch a ddefnyddiwn - boed yn blastig, fetel neu gardbord - yn dod o natur. Caiff yr adnoddau hyn eu tynnu o gynefinoedd fel coedwigoedd, afonydd a moroedd, sy'n gallu niweidio bywyd gwyllt. Dyna pam ein bod yn siarad am economi gylchol - economi lle rydym yn cadw deunyddiau mewn defnydd cyhyd ag sy'n bosibl, fel nad ydym yn parhau i ddinistrio cynefinoedd naturiol i gael adnoddau newydd.

2. Cefnogwch y dysgwyr i ystyried y 5 'R' o ailgylchu a'u pwysigrwydd mewn cadwraeth amgylcheddol: Gwrthod, Lleihau, Ailddefnyddio, Ailbwrpasu ac Ailgylchu.

Eglurwch i'r dysgwyr fod yr economi gylchol yn gweithio drwy ddilyn yr agweddau hyn. Y lleiaf o ddeunyddiau newydd yr ydym yn eu creu, y lleiaf o gynefinoedd a gaiff eu dinistrio i'w cael. Mewn parau, gofynnwch i'r dysgwyr ystyried:

- Sut allent gynnwys y 5 'R' yn eu bywydau bob dydd?
- Pa effaith fyddai hyn yn ei gael ar natur a bywyd gwyllt? Pam?

Adfywio Ein Byd

3. Eglurwch wrth y dysgwyr fod safleoedd tirlenwi yn rhan o'r economi linol. Pan fyddwn yn taflu pethau i ffwrdd, maent yn mynd i safleoedd tirlenwi, sy'n cymryd drosodd tir lle'r oedd bywyd gwyllt yn arfer byw. Os ydym yn dilyn yr economi gylchol, rydym yn cadw eitemau mewn defnydd, sy'n helpu atal tir rhag cael ei droi'n safleoedd tirlenwi ac yn diogelu cynefinoedd gwyllt.

4. Rhannwch y fideo 'Growing Nature Reserves on top of your Trash' – www.tiramor.cymru/collicynefin (Adnodd 1).

Trafodwch:

- Beth yw manteision adfywio safleoedd tirlenwi?
- Sut mae adfywio'n helpu i ddychwelyd cynefinoedd i fywyd gwyllt?
- Pam ei bod yn well fyth osgoi creu safleoedd tirlenwi yn y lle cyntaf?

5. Rhowch daflen 'Creaduriaid Coll ac wedi'u Canfod' (L_HL_1) i bob grŵp. Trafodwch y cynefinoedd y mae'r creaduriaid hyn yn dibynnu arnynt a sut y gallant golli eu cynefin oherwydd twf safleoedd tirlenwi. Anogwch y dysgwyr i ystyried cynefin penodol pob creadur ac i drafod sut mae twf safleoedd tirlenwi yn bygwth yr amgylcheddau hyn.

6. Gofynnwch i grwpiau ddylunio "safle tirlenwi wedi'i adfywio" ar y ddalen fawr o gardbord/papur, gan ymgorffori elfennau fel:

- Planhigion a choed brodorol
- Pyllau neu nodweddion dŵr
- Llochesi ar gyfer gwahanol anifeiliaid
- Biniau ailgylchu i bwysleisio rheoli gwastraff

7. Anogwch y dysgwyr i addurno eu safleoedd tirlenwi wedi'u hadfywio gan ddefnyddio deunyddiau wedi'u hailgylchu a deunyddiau celf amrywiol. Gallant gynnwys y creaduriaid o'r ddalen 'Creaduriaid Coll ac wedi'u Canfod' (L_HL_1) yn eu cynefin newydd (e.e. pryfed mewn dolydd, gweision neidr mewn gwlyptiroedd neu adar mewn llochesi coed).

8. Gwahoddwch bob grŵp i gyflwyno eu syniadau. Gofynnwch:

- Pa anifeiliaid sydd i'w gweld yn eich safle tirlenwi wedi'i adfywio?
- Sut mae eich dyluniad yn helpu i ddiogelu cynefinoedd a bywyd gwyllt?
- A ellid gwneud gwelliannau pellach? Pam ydych chi'n meddwl hynny?
- Sut gall yr economi gylchol gefnogi eich safle tirlenwi wedi'i adfywio i ffynnu ac atal mannau naturiol eraill rhag cael eu troi'n safleoedd tirlenwi?

Rhannwch raglen ddogfen Wild Landfill 'Today's Landfills are becoming tomorrow's New Ecosystems' – www.tiramor.cymru/collicynefin (Adnodd 2).

Llygoden

Photo by Ricky Kharawala on Unsplash

Llyg

Photo by Nick Fewings on Unsplash

Llygoden bengron

Photo by Heather Wilde on Unsplash

Aderyn du

Llun gan Jim ar Unsplash

Tylluan

Llun gan Zdenek Machacek ar Unsplash

Sgrech y coed

Llun gan Damian Kwiatkowski ar Unsplash

Draenog

Llun gan Tadeusz Lakota ar Unsplash

Llyffant

Llun gan Gary Yost ar Unsplash

Madfall ddŵr

Llun gan Asha Taylor ar Unsplash

Pili pala

Llun gan David Clode ar Unsplash

Gwenyn

Llun gan Massimiliano Latella ar Unsplash

Chwilen

Llun gan Brandon Stoll ar Unsplash